

8. Ивонин Ю.Е. Императоры, короли, министры. Политические портреты XVI века / Ивонин Ю.Е. – Дн.: ДГУ 1994. – 131 с.
9. Штокмар В.В. Очерки по истории Англии XVI века / Штокмар В.В. – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1957. – 160 с.
10. Pulman M. The Elizabethan Privy Council in the Fifties-seventies / M. Pulman. – Berkeley; Los Angeles: University of California Press. 1971. – P. 34-38.
11. Широкоград А.Б. Адмиралы и корсары Екатерины Великой. Звездный час русского флота / Широкоград А.Б. – М.: Вече, 2006. – 446 с.
12. Можейко И.В. Пираты, корсары, рейдеры. Тайны морей и островов / Можейко И.В. – М.: Астрель, 2010. – 768 с.
13. Романов А.К. Правовая система Англии / А.К. Романов. – М.: Дело, 2002. – 344 с.

УДК 343.1:343.197(091) «1864»

РЕОРГАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 Р.

Середа А.М., к.і.н., доцент

Запорізький національний університет

У науковій статті на підставі аналізу правових актів та наукової літератури досліджується реорганізація кримінального процесу в умовах судової реформи 1864 р. Аналізуються основні положення Статуту кримінального судочинства. Досліджується історична наступність у розвитку судочинства на українських землях після ліквідації України-Гетьманщини та поширення на її територію російської державно-правової системи.

Ключові слова: досудове провадження, досудове слідство, кримінальне судочинство, кримінально-процесуальне право, процесуальні дії, реформа, Статут кримінального судочинства, судовий слідчий.

Sereda A.N. REORGANIZATION OF CRIMINAL JUSTICE OF REFORM IN 1864 / Zaporizhzhya national university, Ukraine

In a scientific article based on the analysis of legal acts and the scientific literature examines the reorganization of the criminal proceedings in the judicial reform of 1864. Analyzes the main provisions of the Charter of Criminal Proceedings. Studies the historical continuity in the development of the judiciary in Ukrainian lands after the liquidation of Ukraine-Ghetmanshchyna and the spread of the Russian state-law system.

Ключевые слова: досудебное производство, досудебное расследование уголовное судопроизводство, уголовно-процессуальное право, процессуальные действия, реформа, Устав уголовного судопроизводства, судебный следователь.

Sereda A.N. REORGANIZATION CRIMINAL JUSTICE OF REFORM IN 1864 / Zaporizhzhya national university, Ukraine

In a scientific paper based on the analysis of legal acts and the scientific literature examines the reorganization of the criminal proceedings in the judicial reform of 1864.

In November 1864 were approved and became effective basic acts of judicial reform: «The establishment of court of justice», the «Charter of Civil Procedure», «The Charter of criminal proceedings», the «Charter of the penalties imposed by magistrates».

The author analyzes in detail the main provisions of the Charter of the criminal proceedings. Charter includes: General and three books that were divided into sections and chapters. Displays the main purpose of proceedings in accordance with the Charter.

In the «General Provisions» stressing that «no one can be prosecuted for a crime or misdemeanor, if he was not prosecuted in the order determined by the rules of this Constitution».

Get their books in-depth coverage of the Charter of the criminal proceedings.

Note that in the first book «The order of proceedings in the court of justice of the world» were regulated in detail the problems of jurisdiction of cases, the beginning of cases by magistrates, the testimony of the parties

and witnesses, the decision and the announcement of sentences in the order of consideration of world congresses and executions.

The second book «The order of a court of common ground» separated the several stages of the process, the proceedings in the district courts, appeals against court of justice and the order of execution of criminal sentences.

Trial differed in the world court of justice, in which there was a preliminary investigation and court proceedings in the common areas where the preliminary inquiry was mandatory.

The author considers some stage of the criminal process in general judicial institutions in the second half of the XIX century.

Was displayed specific reorganization of the office of public prosecutor in judicial reform, separation from the provincial government and fixing the judiciary. The activities of the Prosecutor's Office has focused on maintaining a prosecution in the courts, supervision of compliance with the law in the pre-trial investigation and oversight of prisons.

In criminal proceedings, the prosecutor got serious opponents in the form of attorneys and jurors. The prosecutor's office has actually turned into an organ of justice.

Book Three of the Charter in detail the features of investigation and consideration of these cases in the courts.

Legal regulations in 1864 introduced in prosecuting the two sides – the prosecution and the defense, which operated separately and independently of the court, and competition between them. In this regard, the prosecutor or the private prosecutor, on the one hand and the defendant or his lawyer – on the other, used in a judicial contest equally. The parties have the right: to present evidence in support of his evidence, take witness for legitimate reasons, to offer them with the permission of the Chief Justice issues to oppose the evidence, to make comments and explanations for every action that happens on the court and refute the arguments of the other side.

By this is meant the completion of essence mainly been Formation legal process bases on democratic European platform.

Key words: pre-production, pre-trial investigation, criminal proceedings, criminal process law, inquiry, reform, investigative units, proceedings.

Поступ України як соціальної, демократичної та правової держави в європейське співтовариство вимагає підвищення ефективності функціонування усіх ланок суспільства. До основних завдань сьогодення необхідно віднести й подальше удосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства в напрямі відповідності положенням Конституції України та міжнародно-правовим документам.

Доступність нового Кримінально-процесуального кодексу України розумінню не тільки юристами, але й пересічними громадянами, залежить від якості організації правового матеріалу і зовнішнього його виразу. Ефективність впливу закону на суб'єктів кримінально-процесуальних правовідносин знаходиться в прямому зв'язку з чіткістю викладення кримінально-процесуальних норм. Тому кожна норма зокрема та кримінально-процесуальний закон у цілому повинні бути належним чином сформовані. Однією з проблем, що виникають при формуванні кримінально-процесуальних норм, є недостатній рівень володіння технікою цього процесу. У зв'язку з цим важливим є історико-правовий аналіз кримінально-процесуального законодавства. Актуальним залишається узагальнення та вивчення історичного досвіду реформування судової системи та судочинства другої половини XIX ст., коли в суспільстві також відбувалися кардинальні зміни.

Реформи другої половини XIX ст. у Росії супроводжувалися найважливішими за своїм історичним значенням явищами соціально-економічного і суспільно-політичного життя, тенденцією до її лібералізації.

Вітчизняні дослідники історії держави і права новітнього часу досить активно звертаються до подій другої половини XIX – початку XX ст. тому, що в цей період умови та соціально-економічні і, що важливо, політико-правові процеси були подібні до сучасних. Водночас треба зазначити, що, з одного боку, пряме перенесення досвіду минулої історичної епохи на сьогоденні реалії є неприйнятним, з іншого – ігнорування цього величезного досвіду породжує важкі наслідки, спричиняє повторення помилок і вибір хибного шляху до майбутнього.

Мета роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу кримінально-процесуального законодавства та наукових досліджень дослідити тенденції розвитку кримінального судочинства на українських землях у складі Російської імперії другої половини XIX ст., виявити принципи та

стадії кримінального судочинства. Крім того, необхідно приділити увагу формуванню норм кримінально-процесуального права, закону, які тісно пов'язані з історичними, соціальними та політичними умовами в період судової реформи. У той час процес формування норм кримінально-процесуального права ускладнювався, і, таким чином, створювалася та розвивалася певна техніка.

Характеризуючи теоретичну основу дослідження, слід відзначити, що досить велика увага проблемам судової реформи 1864 р. в різних аспектах міститься у працях видатних вчених К. Арсенєва, О. Гессена, М. Гермета, А. Головачова, М. Грибовського, Г. Джанішева, Н. Карповича, А. Коні, К. Кавеліна, М. Муравйова, М. Балудянського, І. Даниловича, О. Кістяківського, А. Повстанського та ін. Дослідження цих та інших авторів містять цінний матеріал з усіх без винятку питань судоустрою та судочинства, передбачених Судовими статутами 1864 р.

У радянський період кількість напрацювань із проблем судової реформи 1864 р. істотно збільшується з середини 50-х рр. ХХ ст. Серед провідних вчених із зазначеної проблеми слід назвати Т. Воробейкову, А. Дубровіну, В. Козирєва, М. Коротких, Ю. Макаревича, М. Єрошкіна, П. Зайончковського, М. Чельцова-Бебутова. У працях цих та деяких інших істориків права розглянуто історію створення й прийняття Судових статутів 1864 р., досліджено норми цих законодавчих актів.

Сучасний етап відзначається значною увагою до проблем діяльності судових установ та судочинства за судовою реформою 1864 р. у працях відомих українських учених-правників – І. Бойка, В. Кульчицького, М. Кобилецького, О. Михайленка, І. Полякова, Б. Тищика, М. Якимчука, О. Ярмиша тощо. Однак науково-дослідницька робота в цьому напрямку вимагає продовження.

Судова реформа 1864 р. дала серйозний імпульс розвитку кримінального права та процесу.

З середини ХІХ ст. відбувалась підготовка судової реформи, яка вивела проблеми кримінального судочинства на перший план.

Треба зазначити, що правотворчість континентальних західноєвропейських країн другої половини ХІХ ст. в області реформування судової системи та судочинства проходила по шляху відмови від інквізиційного процесу і визнання необхідності введення елементів змагальності. Всі ці питання були дуже актуальними і для російського кримінального процесу і не могли не дискутуватися та розглядатися в ході розробки судової реформи 1864 р. Запозичивши континентальну систему судочинства, за основу був взятий Кримінально-процесуальний кодекс Франції 1808 р. (перший у світовій історії кримінально-процесуальний кодекс).

Так, з 1857 по 1861 р. на розгляд Державної Ради було представлено 14 законопроектів, які пропонували різні зміни в структурі судової системи та судочинства, обмеження числа судових інстанцій, введення усності, гласності, змагальності тощо.

Перший крок у проведенні судової реформи було зроблено в травні 1860 р. Це було прийняття Державною Радою Закону «Про судових слідчих», відповідно до якого вперше в Росії заснувався інститут судових слідчих, незалежних від адміністративної влади. Указом імператора Олександра ІІ від 8 червня 1860 р. «слідча частина» відділялась від поліції у всіх 44 губерніях Російської імперії (в тому числі й на території сучасної України) впроваджувалося 993 посади судових слідчих [1, 179].

Судовим слідчим було надано право перевіряти і доповнювати дізнання, скасовувати розпорядження, прийняті під час провадження дізнання. Отже, функцію кримінального переслідування стали здійснювати судові слідчі, поліція (по справах менш важливим) і прокурори. Судові слідчі могли, як судді, розглядати справи в повітовому суді, крім справ, по яким вони проводили розслідування. До обов'язків судових слідчих відносилися всі слідчі дії, необхідні для того, щоб знайти, отримати і зберегти відомості та докази, які потрібні суду для винесення правильного вироку. Контроль за діяльністю слідчих покладалася на суди, які мали право зупинити і припинити провадження слідства, направляти слідчим відповідні приписи, розглядати скарги на їх дії та рішення. Крім того, судовий слідчий у деяких випадках залучався до розгляду справ у суді, що забезпечувало можливість з'ясування та усунення недоліків під час розгляду справи в суді.

Характерно, що в розглянутий період престиж, авторитет і вплив судових слідчих в системі державних органів забезпечувалися тим, що зазначені посадові особи призначалися і звільнялися міністром юстиції за поданням губернатора за згодою губернського прокурора [2, 33].

У листопаді 1864 р. були затверджені і вступили в силу основні акти судової реформи: «Установа судових установлень», «Статут цивільного судочинства», «Статут кримінального судочинства», «Статут про покарання, які накладаються мировими суддями» [3].

Отже, з другої половини XIX ст. кримінальний процес у Російській імперії регламентувався «Статутом кримінального судочинства» від 20 листопада 1864 р. Статут включав: Загальні положення та три книги, які поділялися на розділи і глави.

Головна мета судочинства, за Статутом «досягнення правди, і рішення суду буде тоді тільки справедливо, коли судді при виникненні сумнівів щодо факту можуть самі особисто або за допомогою експертів переконатися в дійсності дій, до яких вони повинні застосовувати закон і дозволити предмет спору на підставі не формальної, але матеріальної істини» [3].

У «Загальних положеннях» (статті 1 – 32) підкреслювалося, що «ніхто не може підлягати судовому переслідуванню за злочин або проступок, якщо не був притягнутий до відповідальності в порядку, визначеному правилами цього Статуту» (стаття 1) [3].

Закріплюючи цей висновок, стаття 8 «Загальних положень» передбачала, що «ніхто не може бути затриманий під варту, лише у випадках, визначених законами, та утримуватися в приміщеннях, не встановлених на те законом [3].

Аналізуючи книги Статуту кримінального судочинства, зазначимо, що в першій книзі «Порядок судочинства у мирових судових установленнях» (11 глав, статті 33 – 199) детально регулювалися проблеми підсудності справ, початок розгляду справ мировими суддями, показання сторін та свідків, прийняття і оголошення вироків, порядок розгляду в мирових з'їздах та виконання вироків.

Книга друга «Порядок провадження в загальних судових місцях» (6 розділів, статті 200 – 999) відокремлювала кілька стадій процесу, судочинство в окружних судах, обжалування рішень судових установлень та порядок виконання кримінальних вироків [3].

Таким чином, розрізнялося судочинство в мирових судових установленнях, у яких не було попереднього розслідування, і судочинство в загальних судових місцях, у яких попереднє розслідування було обов'язковим.

Необхідно виділити ряд найголовніших ознак інституту мирових суддів, який було запроваджено і на території сучасної України в другій половині XIX ст. Це: виборність, як пріоритетний спосіб комплектування мирових судів, одноособовий розгляд дільничними або почесними мировими суддями малозначних цивільних й кримінальних справ, наявність другої інстанції у вигляді з'їздів мирових суддів, здійснення функцій з примирення сторін та підтримання громадського порядку, скорочений порядок судочинства тощо.

Відповідно до вказаних ознак можна сформулювати визначення мирового суду, як виборного місцевого судового органу, на який покладался розгляд малозначних цивільних і кримінальних справ, охорона громадського порядку, й однією з важливих функцій якого було примирення сторін [4, 13].

Стосовно розгляду справ у мирового судді, встановлювалися три «приводи для початку справи», а саме: 1) скарги приватних осіб, яким завдали шкоду або збитки; 2) повідомлення поліцейських та інших органів адміністративної влади; 3) безпосередньо мировий суддя вбачає злочинні дії, які підлягають переслідуванню незалежно від скарг приватних осіб (статті 42, 47) [3].

У перші роки діяльності мирового суду Сенат зазначав, що суддя має право на порушення справи лише тоді, коли він був очевидцем правопорушення.

Відокремлюючи розгляд справ у загальних судових місцях (окружні суди та судові палати), необхідно зазначити приводи для порушення кримінальної справи. По-перше, це скарги приватних осіб, по-друге, повідомлення поліції, установ і посадових осіб; по-третє, явка з повинною та порушення справи слідчим або прокурором (стаття 297) [3].

Щодо судочинства в окружних судах, до компетенції яких відносилася більшість кримінальних справ, то серед процесуалістів не було єдиної точки зору на те, яка стадія була першою [5, 6]. Різні думки відносно того, яка стадія процесу є першою, були обумовлені відсутністю точного законодавчого вирішення даного питання.

Однак необхідно відокремити певні стадії кримінального процесу в цих судових установах у другій половині XIX ст.

Перша стадія – попереднє розслідування складалося з дізнання та попереднього слідства (статті 249 – 509) [3].

Сам термін «дізнання» відомий давно і передбачав швидше інквізиційне, пошукове начало такої діяльності, аніж слідче, що було скасовано в «Наказі поліції про провадження дізнання» 1860 р. із запровадженням інституту судових слідчих [7, 9].

Дізнання здійснювалося поліцією, жандармами або адміністрацією. При провадженні дізнання поліція всі потрібні їй відомості збирала за допомогою розслідувань, словесних розпитувань і негласного нагляду. При цьому заборонялось застосовувати обшуки та виїмки в будинках. Усі матеріали у ході дізнання поліція повинна була передавати судовому слідчому. Передаючи дізнання слідчому, поліція обов'язково повідомляла про це прокурора або його товариша.

Наступний крок – попереднє слідство, яке здійснювалося судовими слідчими.

Треба зазначити, що Статути 1864 р. створили правову базу, сприятливу для успішної реалізації інститутом судових слідчих своїх функцій у повному обсязі, забезпечили його гармонійне інтегрування в систему нового кримінального судочинства, розповсюдили на судових слідчих принцип незалежності й незмінності, що повинно було забезпечити їх самостійну діяльність на благо правосуддя.

Стаття 262 Статуту встановлювала, що попереднє слідство не може бути розпочато судовим слідчим без достатньої на це підстави і законного для цього приводу. Якщо визначення достатньої підстави в Статуті було відсутнє, то необхідно зазначити, які саме існували законні приводи для початку слідства [3].

Згідно зі статтею 297 Статуту кримінального судочинства відокремлювалися наступні приводи: 1) оголошення і скарги приватних осіб; 2) повідомлення поліції та посадових осіб; 3) явка з повинною; 4) порушення справи прокурором; 5) порушення справи судовим слідчим [3].

Деякі статті Статуту встановлювали і інші, додаткові приводи для початку слідства: заяви керівництва щодо підлеглих – у справах про посадові злочини (стаття 1077), заяви посадових осіб казенних управлінь – у справах про порушення приватними особами статуту казенного управління (стаття 1129), заяви митних відомств – по порушеннях Митного статуту (стаття 1132) тощо [3].

У подальшому матеріали по справі судові слідчі направляли до прокурора, який міг або припинити справу, або порушити її. У разі порушення справи прокурор складав обвинувальний акт, який надсилався до суду.

Зазначимо, що прокуратура була створена в результаті судової реформи 1864 р. у загальних судових місцях. Очолював прокуратуру генерал-прокурор, він же був міністром юстиції.

Основна мета реорганізації органів прокуратури в досліджуваній період, відділити її від влади губернської і прив'язати до судової влади. Автори судової реформи розуміли, що основне завдання прокуратури полягає в представленні в суді публічного інтересу, а не в потребі здійснення державного нагляду за законністю, нагляду за всім і вся. Тому передбачалася поступова ліквідація губернських прокуратур та заміна їх прокурорами судових округів (прокурори судових палат та окружних судів), що відповідало тогочасній європейській моделі розвитку інституту прокуратури.

Діяльність реорганізованої прокуратури була зосереджена на підтриманні обвинувачення в судах, нагляді за додержанням законності при проведенні досудового слідства та нагляді за тюремними установами.

У кримінальному судочинстві прокурор отримав серйозних опонентів у вигляді адвокатів та присяжних засідателів. Отже, із загальнонаглядового органу вона фактично перетворилася на орган системи правосуддя.

За своїм предметом прокурорська діяльність поділялася на дві галузі, не однакові за важливістю та обсягом. Перша, головна, стосувалася судових справ, які поділялися на три групи (справи кримінальні, цивільні та справи щодо судового нагляду і управління), інша – другорядна, що допускалася законом лише як виняток і стосувалася окремих адміністративних справ.

Прокурорську діяльність регулювала «Установа судових установлень» 1864 р. (книга I розділ 3 статті 124 – 136 «Про осіб прокурорського нагляду») [3].

У кримінальних справах до сфери діяльності прокуратури входило викриття та переслідування обвинувачених перед судом за публічні та публічно-приватні злочини, підсудні загальним судам, до виконання вироків включно. Також на прокурорів покладалася «охорона законного порядку провадження» в тих самих справах шляхом застосування встановлених законом заходів та винесення попередніх висновків. Вони також мали здійснювати «охорону розуму та сили законів», а частково й інтересів публічного переслідування в мирових судових установах, переважно в другій їхній інстанції – з'їзді мирових суддів. І зрештою на прокуратуру покладалася нагляд за дотриманням «законного порядку» у разі позбавлення волі та утримання під вартою.

Основними функціями прокурора в кримінальному судочинстві були нагляд за додержанням законів при провадженні досудового слідства та підтримання державного обвинувачення в суді.

При проведенні дізнання та слідства прокурор мав право: вимагати від органів дізнання і досудового слідства кримінальні справи для перевірки, документи, матеріали та інші відомості про вчинені злочини, хід дізнання, досудового слідства і встановлення осіб, які вчинили злочини; скасовувати незаконні постанови судових слідчих та осіб, які проводили дізнання; давати письмові вказівки про розслідування злочинів, про обрання, зміну або скасування запобіжних заходів, кваліфікацію злочинів, проведення окремих слідчих дій та розшук осіб, які вчинили злочини; доручати поліцейським органам (органам дізнання) виконання постанов про затримання, привід, взяття під варту, проведення обшуку, розшук осіб, які вчинили злочини, а також давав вказівки про вжиття необхідних заходів для розкриття злочинів і встановлення осіб, які їх вчинили по справах, що перебували в провадженні стряпчого або судового слідчого; усувати особу, яка проводить дізнання або слідчого від дальшого ведення дізнання або досудового слідства, якщо вони допустили порушення закону при розслідуванні кримінальної справи [8, 96-97].

Функція підтримки державного звинувачення зводилась до того, що прокурор при передачі йому справи складав обвинувальний акт, після чого направляв його до судової палати, і тільки потім палата виносила ухвалу про передачу справи до суду.

Друга стадія – судове слідство. Проводилося під час розгляду справи судом і перегляду доказів у судовому засіданні, на якому повинні були бути присутніми три члени суду, секретар суду та дванадцять присяжних засідателів. Встановлювався порядок судового слідства, яке починалося з оголошення обвинувального вироку, проведення допиту обвинуваченого та свідків, перевірки інших доказів. Закінчувалося судове слідство промовами прокурора або приватного обвинувача і захисника або поясненнями підсудного (статті 678 – 734) [3].

Третя стадія – винесення вироку. Ця стадія ґрунтувалася на заздальгідь винесеному вердикті присяжних про винність або невинність підсудного, який приймався більшістю голосів. Вирок стосувався міри покарання, її визначав коронний суд у дорадчій кімнаті відповідно до вимог, які висував прокурор та запереченням, які надавав захисник (статті 750 – 834) [3].

Четверта стадія – виконання вироку. Вироки окружних судів за участю присяжних засідателів були остаточними і підлягали негайному виконанню поліцією, за винятком випадків, коли коронний суд визнавав, що присяжними засуджений невинний, у цьому випадку справа передавалася на слухання новому складу присяжних (статті 941 – 999) [3].

Остання, п'ята стадія – перегляд вироку. Оскарження вироків окружних судів або їх опротестування прокурором допускалося тільки в касаційному порядку в Сенаті. Треба зазначити, що Сенат і Верховний кримінальний суд були найвищими судовими органами. Їх вирoki скасовувалися лише в порядку помилювання імператором (статті 853 – 940) [3].

У книзі третій Статуту (8 розділів, статті 1000 – 1254) «Вилучення з загального порядку кримінального судочинства» були встановлені наступні вилучення із загального порядку кримінального судочинства, а саме: за злочини проти віри, злочини, які поєднанні з порушенням церковних правил та злочини, скоєнні духовними особами (проводилися за участю духовного відомства) (статті 1000 – 1029); за державні злочини (статті 1030 – 1065); за посадові злочини (статті 1066 – 1123); за злочини проти майна та доходів скарбниці (статті 1124 – 1213); за злочинами проти громадського благоустрою та благочиння (статті 1214 – 1235); за злочини змішаної підсудності військової та цивільної (статті 1236 – 1254) [3].

Книга третя Статуту детально регламентувала особливості розслідування і розгляду названих справ у судах.

Таким чином, становлення кримінального судочинства в зазначений період розглядається як тривалий процес, який, зрештою, привів до остаточного, правового оформлення російського кримінального судочинства в XIX ст. на демократичних принципах: тільки судового порядку кримінального переслідування (стаття 1); презумпції невинності, публічності розгляду справ (стаття 88); незалежності судів і суддів; відділення суду від адміністрації (стаття 5); незмінюваність суддів; безстановості суду; гласності судочинства; змагальності; усності судочинства (стаття 3) [3].

Судові статuti 1864 р. ввели в кримінальний процес дві сторони – обвинувачення і захист, які діяли окремо і незалежно від суду, і змагання між ними. У зв'язку з цим прокурор або приватний обвинувач, з одного боку, а підсудний або його захисник – з іншого, користувалися в судовому змаганні однаковими правами. Сторонам надавалося право: представляти на підтвердження своїх свідчень докази; відводити по законним причинам свідків, пропонувати їм з дозволу голови суду питання, заперечувати проти показань свідків; робити зауваження й давати пояснення по кожній дії, що відбувалася на суді та спростовувати доводи іншої сторони.

У судочинстві в мирових судах вимога усності була витримана в більшій мірі, ніж в загальних судах. Встановлювалася участь суспільства у відправленні правосуддя в особі присяжних засідателів і станових представників. Розгляд справи по суті був обмежений двома інстанціями, встановлювалася особливе касаційне провадження за скасування вироків.

Судова реформа мала завершити в основному формування правової основи процесу на демократичній європейській платформі та встановити систему незалежних цивільних і кримінальних судів. Виникла парадоксальна ситуація, коли в надрах самодержавного ладу з'явився самостійний і незалежний суд. Російські імператори не змогли знайти спільної мови з новою судовою владою, оскільки вважали появу незалежних суддів утиском самодержавних прерогатив. Влада в Росії не могла і не хотіла визнавати судову владу окремо існуючої гілкою влади в державі. Від судової реформи чекали лише раціоналізації апарату управління, намагаючись використовувати право як засіб розширення сфери впливу, самодержавної влади та легітиматії самодержавства.

Отже, як показує досвід історичного розвитку російської держави, існування самостійної і незалежної судової системи, дотримання законності і справедливості в застосуванні закону були неможливі в умовах авторитарного механізму функціонування влади. Розроблена на принципах, не сумісних з самодержавним характером російської влади, судова реформа 1864 р. спричинила появу непримиренного протиріччя між існуючими в країні політичними умовами і створеної всупереч цим умовам судової системи та судочинства. Немає нічого дивного в тому, що умови виявилися сильнішими. Російський суд досить швидко повернувся у свій звичайний стан – вірного провідника і виконавця самодержавної волі. У ході судової контрреформи статут кримінального судочинства був доповнений та змінений. Так, у 1871 р. були видані правила про порядок дії корпусу жандармів по розслідуванню злочинів. У 1872 р. було змінено порядок судочинства у справах про державні злочини, для засудження по цих злочинах утворювалася особлива присутність Сенату. У 1878 р. деякі злочини були вилучені з ведення присяжних засідателів і передані до суду судової палати з участю станових представників. У 1887 р. була

обмежена гласність судового розгляду. У 1889 р. знову було зменшено число справ, підвідомчих суду присяжних. У 1897 р. змінені форми судочинства у справах про злочинні діяння малолітніх і неповнолітніх віком від 10 до 17 років.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилов Б. Современная уголовная политика России / Б. Гаврилов. – М.: ТК Велби, изд-во «Прспект», 2008. – 208 с.
2. Картохина О.И. Следствие вчера, сегодня, завтра / О.И. Картохина // Российский следователь. – 2005. – № 1. – С. 31-38.
3. Свод законов Российской империи. [Электронный ресурс]. – Спб: Тип. Второго Отделения Собственной Е.И.В. Канцелярии, 1857 – 1868. – Т. 16. – Режим доступа: <http://www.runivers.ru>.
4. Шигаль Д.А. До питання розробки інституту мирових суддів у процесі підготовки судової реформи 1864 р. в Російській імперії / Д.А. Шигаль // Проблеми законності: республ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В.Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2004. – Вип. 65. – С. 12-16.
5. Фойницкий И.Я. Курс Уголовного права: Часть Особенная: Посягательства на личность и имущество [Электронный ресурс] / И.Я. Фойницкий. – СПб.: Типография М.М. Стасюлевича, 1890. – 406 с. – Режим доступа: <http://www.crimpravo.ru>
6. Викторский С.И. Русский уголовный процесс [Электронный ресурс]. / С. Викторский. – М.: Изд-е А.А. Карцева, 1912. – 404 с. – Режим доступа: http://www.lib.sgap.ru/.../cgiirbis_64.exe
7. Джига М.В. Провадження дізнання в Україні: навч.-практ. посіб. / М.В. Джига, О.В. Баулін, С.І. Лук'янець, С.М. Стахівський. – К.: Наукова думка, 1999. – 156 с.
8. Савуляк Р. Роль органів прокуратури та судових слідчих при розслідуванні кримінальних справ та їх розгляді в судах за судовою реформою 1864 року і Україні / Р. Савуляк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2006. – Випуск 43. – С. 95-102.

УДК 340 (005. 54)

МЕТОДИ ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА

Тимченко Г.В., к.ю.н., доцент

*Бердянський інститут державного та муніципального управління
Класичного приватного університету*

Стаття присвячена дослідженню основних способів та прийомів, за допомогою яких можна встановити рівень ефективності законодавства. Виділено три основні групи методів визначення рівня ефективності законодавства: 1) конкретно-соціологічні; 2) математичні; 3) кібернетичні.

Ключові слова: ефективність законодавства, конкретно-соціологічні методи, математичні методи, кібернетичні методи.

Тимченко А.В. МЕТОДЫ ИЗМЕРЕНИЯ УРОВНЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОСТИ / Бердянский институт государственного и муниципального управления Классического частного университета, Украина

Статья посвящена исследованию основных способов и приемов, с помощью которых можно установить уровень эффективности законодательства. Выделены три основных группы методов определения уровня эффективности законодательства: 1) конкретно-социологические; 2) математические; 3) кибернетические.

Ключевые слова: эффективность законодательства, конкретно-социологические методы, математические методы, кибернетические методы.